

Цяпер слова *заўзятар* можна пачуць як з вуснаў саміх *заўзятараў*, так і ад тэле- і радыёкамэнтатараў, а таксама адшукаць у прэсе. Вось толькі ў слоўніках яго ўсё яшчэ няма. Зразумела, што слова *заўзятар* паходзіць ад *заўзяты*, а гэта і той, хто стала і з захапленьнем займаецца чым-небудзь, гэта і ўпарты ды напорысты.

Слова *заўзяты* мае бальшыня славянскіх моваў, а вась *заўзятара* — толькі мы.

Заходнік

Уладзімер Арлоў

У Тлумачальным слоўніку беларускае мовы можна са здзіўленьнем вычытаць, што „*заходнік* — гэта прыхільнік заходніцтва як альтэрнатывы славянафільству“. Між тым кожнаму беларусу вядома, што *заходнік* — гэта чалавек, якому пашчасыціла жыць на той частцы Беларусі, куды бальшавіцкія парадкі прыйшлі толькі ў верасьні 1939 году. Доўгі час пасья гэтак званана вызвольнага паходу Чырвонай арміі слова „*заходнік*“ у партыйна-савецкім лексыконе азначала чалавека нядобранадзейнага, гатовага ў любы момант здрадзіць сьветлым ідэалам сацыялізму ды схаўрусавацца з клясавым ворагам. Каб *заходнікі* мацней палюбілі родную савецкую ўладу, іх дзясяткамі тысячаў вывозілі ў сібірскія і казахстанскія лягеры. Адных — за тое, што багацей жылі, другіх, як Наталью Арсеньеву, — за тое, што пісалі вершы пра Беларусь, а не пра БССР, трэціх — проста за тое, што скоса пазіралі на прысланае Масквой начальства.

Тым часам для паспалітых жыхароў усходняе Беларусі слова „*заходнік*“ на колькі дзесяцігодзьдзяў сталася сынонімам чалавека заможнага і грунтоўнага. Калі ўсходнікі аддавалі дачку замуж за *заходніка*, лічылася, што дзеўцы пашанцавала. „У нас хлеб з кавалачкам сала, — з зайздрасьцю казалі на спустошанай калгасамі памежнай Полаччыне, — а ў іх, *заходнікаў* глыбоцкіх, — сала з кавалачкам хлеба“.

Напрыканцы XX стагодзьдзя колішняга падзелу грамадзтва на ўсходнікаў і *заходнікаў* нібыта не адчуваецца. Але на *заходзе* краіны па-ранейшаму жывуць лепей. Там чысьцейшыя ды ўтульнейшыя гарады і мястэчкі, там багацейшыя вёскі, ды і самі людзі самавіцейшыя. Як казалі калісьці камуністычныя прапагандысты ды агітатары: „Вот оно, тлетворное влияние *Запада*“.

Заходнік

Рыгор Барадулін

Змалку памятаю, як лавілі рыбу прыладай, якая называлася „*заходнік*“ — літаратурна прынятая назва „таптуха“.

З пасьявайны памятаю таксама іншае значэньне слова „*заходнік*“ — жыхар так званых *заходніх* вобласьцяў Беларусі, якія ў 1921 годзе бальшавікі без удзелу прадстаўнікоў Беларусі ў Рызе аддалі пад Польшчу. І ў верасьні 1939 году на штыхах Чырвонай арміі адбылося ўзьяднаньне Беларусі, нават Беласточчына ўвайшла ў склад БССР.

Тады Янка Купала пісаў: „*Ты з Заходняй, я з Усходняй нашай Беларусі,*

больш з табою ўжо ніколі я не разлучуся". Сапраўды не разлучалі, калі сьведамых беларусаў, *заходнікаў*, везьлі ў Сібір разам з усходнікамі. Сапраўды, як *заходнікам-таптухай*, заганялі ў сьветлае камуністычнае заўтра.

Была зьнішчаная створаная з падтрымкі Масквы Камуністычная Партыя *Заходняй Беларусі*. Абрэвіятура КПЗБ чыталася з трагічнай іроніяй — камэра папярэдняга зьнявольенья Беларусі. Пасьля вайны давынішчалася беларуская інтэлігенцыя — настаўніцтва, духавенства. Гаспадароў, якія ў бальшавікоў зваліся кулакамі, раскулачвалі, высылалі. А на месца *заходнікаў* засяляліся ўсходнікі з Расеі, з усходняй Беларусі.

Недзе да канца 70-ых гадоў сакратарамі райкамаў ды абкамаў, іншымі намэнклятурнымі работнікамі назначаліся вылучна ўсходнікі — *заходнікам* не давяралі.

Цяпер фармальна няма мяжы між *заходнікамі* і ўсходнікамі, але ў душах яна яшчэ доўжыцца. *Заходнікі* — большай эўрапейскай арыентацыі, *заходнікі* болей верныя беларушчыне. Толькі час і свабода сыціраюць межы ў душах.

Зацьменьне

Аляксандар Лукашук

У дзень зацьменьня ўсе позіркi скіраваныя на Сонца.

Кароткі момант адвечнага суіснаваньня сьвятла й ценю, калі той становіцца гаспадаром, перамагае і захоплівае тэрыторыю сьвятла.

Апошнія ў XX стагодзьдзі астранамічнае зацьменьне ў Беларусі цягнулася каля дзвюх хвілінаў. Увогуле, найдаўжэй Месяц можа засланіць Сонца толькі на сем з паловаю хвілінаў. У беларускім жыцьці XX стагодзьдзя, наадварот, гэтаксама каротка, як мусіць доўжыцца зацьменьне, панавала сьвятло — спачатку Беларускай Народнай Рэспублікі, потым новай незалежнасьці пачатку 90-х. На беларусаў доўгі цень у XX стагодзьдзі падаў адразу зь дзвюх суседніх сталіцаў — з Усходу й Захаду.

Але Сонца ці цень — выбар, які ўвесь час стаіць і перад самой Беларусіяй. Уся краіна — як прыродны асяродак крата, зь якім на пачатку стагодзьдзя параўнаў свой народ паэт. „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“ — яшчэ адзін паэтычны голас зь цемры, адтуль, дзе няма Сонца. „На прастор, на шырокі разлог выхадзі, мой народ, грамадою“ — заклік трэцяга нацыянальнага клясыка, таксама зьвернуты ў царства змроку, падзем’е.

Толькі на вольнай арбіце нябеснае цела не залежыць ад чужога ценю.

Калісь глядзеў на сонца я,
Мне сонца асьляпіла вочы.
Ды што мне цемень вечнай ночы,
Калісь глядзеў на сонца я.

Да Сонца — нацыянальная задача стагодзьдзя.

Зацяжка

Антаніна Хатэнка

Здаўна кажуць: адклад ня йдзе ў лад — і гэта чыстая праўда. *Зацягнуць* якую справу — азначае почасту ня выканаць яе ўвогуле.